

Hacı Bektâş-ı Velî ve Yunus Emre

Değerli profesör dostlarım, misafirler, dinleyiciler, gençler!

Allah hepinizden razı olsun. Herhalde duaların en kestirmesi ve en güzeli bu, dünya ve âhiretin saadetine erdirsin.

Hacı Bektâş-ı Velî ve Yunus Emre yine ikisi birden bahis konusu ediliyor. Bizim bu konuşmamızda.

Her birisi başlı başına birkaç konferansta anlatılacak meseleleri içinde bulunduran büyük şahıslar ve bunlar bizler için gerçekten çok değerli ve önemlidir. İkisini bir arada zikretmemizin sebebi daha ziyade Hacı Bektâş-ı Velî ile Yunus Emre arasındaki ilgidir. Bu ilginin ne çeşit bir ilgi olduğu ve varlığı kitaplarda tartışılan bir konudur; önemli bir konudur.

Hem Hacı Bektâş-ı Velî hem de Yunus Emre bizim bugünkü meselelerimizle de çok yakından ilgili iki isimdir. Türkiye’imizde bugün çok mühim olan birtakım dinî meseleler vardır; dinin doğru anlaşılması ve doğru yaşanması meselesi vardır, mezhepler vardır, Sünnî, Şîî ve Alevî guruplar vardır. Bunların arasında

meseleler vardır. Biz bu meselelerin Allah'ın rızasına uygun, ilmî esaslara uygun, hakikatlere ve gerçeklere dayalı bir şekilde aydınlatılması ve çözümlenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun için bu iki şahsiyete ve bunların dinî inançlarına dair meseleleri ele almayı önemli görüyoruz.

a. Hacı Bektaşî Veli Kimdir

Hacı Bektaş çok meşhur bir mutasavvıftır. Bizim kültür tarihimizdeki en büyük isimlerdendir ve Anadolu'da kurulmuş tarikatların en mühimlerinden birinin pîridir. Velî sıfatıyla tavsif edilmiştir. Yeniçeriler kendilerini onun evladı sayıyorlar ve onun mânevî büyüklüğüne iltica ediyorlar. Hz. Ali, Câfer-i Sâdık gibi Alevîlik ve Sünnîlik meselesinde iki tarafın da saygısını, sevgisini kazanmış bir isimdir. Yusuf-u Hemedânî ve Ahmed-i Yesevî vasıtasıyla biz Nakşîlerle de ilgisi vardır. "Seyyid" sıfatıyla yâd ediliyor; Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve sellem* soyundan seyyid olduğu kaynaklarda ifade ediliyor.

Siyasî tarihimiz, edebiyat tarihimiz, dinî tarihimiz, sosyal tarihimiz, kültürümüz ve bugünkü sosyal meselelerimiz için önemli bir

şahsiyettir. Bu ve bundan sonra onun yanında bahsedeceğim Yunus Emre'nin hayatıyla, fikirleriyle ilgili birçok münakaşalar, zıt fikirler, birbirine tamamen aykırı görüşler vardır.

Bunların cevabının ne olduğunu da herkes merak ediyor. Bu soruların içinde bulunan meselelerin cevabını vermek bir taraftan merakı tatmin olduğu gibi bir taraftan da müslümanların bazı mühim işlerini alakadar ettiği için çözümlenmesi de bizim için farzdır. Dine bir hizmet olduğu için çok önemli bir konudur. Çünkü bu konularda kardeşlerin ihtilafı, kavgası oluyor.

Yunus Emre de önemli bir konudur. Çünkü, "Türk Edebiyatı'nın en büyük şairi hangisi?" diye bir soru sorulsa herhalde en çok puan alan şairlerden birisi Yunus Emre olur. Gerçekten de büyük bir şairdir. O bakımdan önemlidir. Çok olgun, çok sade ve çok etkili bir mutasavvıf ve mürşittir. Bir cümlesi bir insanın hayatına ışık tutuyor, bir ilahisindeki bir mısra insanın gönlünü aydınlatıyor. Kardeşlik anlayışına kuvvetle sahiptir. Sevgi, aşk anlayışına

bağlı ve onu çok kuvvetle ifade eden bir mu-
tasavvıftır. Sevgiye de biz çok muhtacız. O ba-
kımdan bu kadar önemli bir şahsiyettir.

İlahileri çok güzeldir. Biz şahsen her ak-
şam tiryakisi olduk; nerede olsak orada bulu-
nan arkadaşlara ilahilerden biraz okutuyoruz,
zevkle dinliyoruz; bazen biz de kenarından iş-
tirak ediyoruz. Bugünkü hayatımızda da bi-
zimle yan yana ve iç içedir. Başımızın üstünde
yeri var. Tarih boyunca bize çok tesir etmiştir.
Çocuklarımızı da etkiliyor, onların yetişme-
sinde büyük katkısı ve tesiri var. Bu bakımdan
üzerinde çalışılacak bir kişi. Şiirlerinin şerhi
var, doğru tespit edilmesi meselesi var.

Ben umumiyetle hadis üzerine vaaz ede-
rim. Kendi sözüm olmasın da Peygamber Efen-
dimiz'in mübarek sözleri sohbetin konusu ol-
sun diye yanımda hadis kitabı gezdiririm. Aça-
rız, bir hadis okuruz, onun açıklaması; bir ha-
dis daha okuruz, onun açıklaması. Ama bu ya-
kın zamanda başka şeyler de düşünmeye baş-
ladım.

Düşündüklerimden birisi de Yunus
Emre'nin ilahilerini alıp açıklamak. Çok güzel,
hakikaten çok faydalı olur diye düşünüyorum.

Bir de Hz. Ali Efendimiz'in Necefü'l-Eşref'te basılmış *Elfü Kelimeti Hz. Ali* başlıklı Hz. Ali Efendimiz'den rivayet edilmiş bin sözü ihtiva eden bir eseri var. Onu da sohbet konusu seçmeyi düşünüyorum. Başlattım ama devam ettiremedim. Bakırköy'de bir iki, Avustralya'da üç dört konferansımız oldu. Hz. Ali Efendimiz'in sözleri gerçekten güzel. Türkçe'ye tercümesi yapılmış, belki tercüme edilmemişler de var. Onların üzerinde çalışmak güzel oluyor.

Bundan sonra yanımda bir *Yunus Divânı* taşısam ve onlar üzerinde vaaz etsem diyorum; o kadar önemli.

Yunus Emre'nin hayatı etrafında çeşitli alim kimselerin ihtilafları var. Bu ihtilafların da çözüme kavuşturulması lâzım. Her şeyin çözümlenmesi, bir sonuca ulaştırılması, "el cevap şu şöyledir" diye sonucun söylenmesi lâzım. O bakımdan önemli konuları ihtiva ediyor.

b. Hacı Bektaşî Veli'ye Olan İlgimiz Nasıl Başladı?

Hacı Bektâş-ı Velî üzerine bir hayli çalıştım. Onunla tanışmam doğrudan doğruya ken-

disi ile ilgilenmekten başlamadı. İlk önce, İznik Medresesi'nde hadis tedris etmiş, bir hadis müderrisi olan Hatiboğlu Muhammed isimli bir zâtı doktora tezi olarak almıştım. Onu alış sebebim, hadislerle ilgili yüz hadis ve yüz hikâyeden ibaret *Ferahnâme*'si sebebiyle idi. Şer'î bir ilimle ilgili olduğu için almıştım. Ama bu zât-ı muhteremin hayatını incelerken gördüm ki bu hadis otoritesi bir de Hacı Bektâş-ı Velî'nin *Makâlât* isimli eserini nazma çekmiş; düz yazı tarzında olan *Makâlât*'ı 812 hicrî tarihinde 1400'lü yılların başlarında nazma çekmiş. Tabii bu edebiyat tarihimizi yakından takip edenler için hemen dikkati çeken bir olaydır. Bu yüzden 15. yüzyıl İznik Medresesi müderrisinin manzum *Makâlât*'ı üzerinde çalıştım.

Makâlât Hacı Bektâş-ı Velî'nin eseri olduğu halde bu zâtın onu nazma çekmesi dikkatimi çekti. Nazma çekmek o devirde çok moda. Hatta fıkıh kitapları manzum, lügat kitapları manzum. Yani Arapça-Türkçe lügat ki-

tabını nazma çekiyorlar. Devletođlu Yusuf fıkih kitabını nazma çekmiş.¹ Yine bu bizim Hatiboğlu *Mülk Sûresi Tefsiri*'ni nazma çekmiş. Tefsir manzum, fıkih manzum, bu da manzum. O devirde her şey şiir. Çok güzel bir atmosfer, lirik bir alem. Duygusal yönü çok kuvvetli bir dünya. Gerçekten çok hoş insanlar.

O zamana kadar doğrudan doğruya Bektaşî'lerle ilgilenmiyordum. Biraz da Bektaşîler'in bizim nazarımızda, duyduğumuz birtakım şeylerden dolayı kusurlu gördüğümüz tarafları vardı. Ben kusurlarla uğraşıp onları düzeltmektense doğruları okuyup, öğrenip doğrularla ilgili müktesebâtımızı artırmayı tercih eden bir insanım. Yani al bir eğriyi, düzeltereğim diye uğraş, ömrün geçsin. İnsanın ömrüne yazık değil mi? Doğruları öğrensin, doğruları artsın diye düşünen bir insanım. Onun için böyle şeylerle ilgilenmiyordum ama bir şey dikkatimi çekti: Hacı Bektâş-ı Velî Allah

---

¹ Bk. Âmil Çelebiođlu, "Balıkesirli Devletođlu Yusuf'un Fıkhî Bir Mesnevîsi", s. 127-140; Özkan, "Devletöđlu Yûsuf", IX, 243-244.

Teâlâ hazretlerinin varlığına inanan, ehl-i sünnet akaidi çerçevesi içinde, Kur'ân-ı Kerîm'i kendisine rehber edinmiş, Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesine bağlı, tamamen bizim gibi düşünen bir insan. Biz dediğim zaman karınca kararınca da olsa bunu kastediyorum... Bunu şu bakımdan da söylüyorum; bugün eğer Sünnîlerle Alevîler arasındaki meseleler çözülecekse bu tabanda çözülmelidir. Birisi kalkıp da, "Ben hem Alevî'yim hem ateistim" derse o zaman taban kayması oluyor. Cıvık zemin üzerine bir bina olmaz. Zemini sağlamlaştırarak, beton atmak, kazık çakmak lâzım; 50, 100, 150 metre sağlam zemini bulup binayı öyle yapmak lâzım.

"Sağlam zemin nedir?"

Sağlam zemin Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesidir. On beş asırdır İslâm akaidi pırıl pırıl ortadadır. Bu çizgi üzerinde, bilimsel çalışmalara dayalı bir sağlam İslâm var. Hacı Bektâş-ı Velî bu çerçeveye giriyor. Bu beni çok ilgilendirdi, sizi de ilgilendirir. Çok önemli...

Bu konuyu ilk önce gazetelerde yazdım. Bir kere ben kimseyi kırmak ve üzmem ama “Bektaşî” ve “Bektaşî Babası” deyince akla içki gelir. “Erenler meyhanede şöyle içmiş, böyle fıkra söylemiş” gibi haller hatıra gelir. Hatta bir kaç sene önce *Cumhuriyet* gazetesinin bir yazarı Arnavutluk’a gidip bir Bektaşî tekkesine misafir olmuş. “Arnavutluk’ta Bektaşîlik” diye yazılar yazmış. Hepsini okuyamadım ama orada kendisine halis rakı ikram etmişler, o da halis rakıyı yudumlaya yudumlaya içmiş, ballandıra ballandıra gazetede anlatıyor. Bunu Bektâşîler’den aşağı yukarı % 90-95’i böyle bilir. Bazıları da, “Estağfirullah, biz Bektaşîler de sünnet-i seniyyeye bağlıyız, içki içmeyiz.” derler. Böyleleri de vardır, kabul ediyorum ama genel olarak bunların ayyaşlıkları, sarhoşlukları literatüre girmiştir ve Bektaşî fıkralarının çoğunun konusu da budur.

Fakat Hacı Bektâş-ı Velî içkinin hem de çok şiddetli bir şekilde karşısında. Şimdi misalleri, fıkraları, anekdotları delil olarak göstereceğim.

Hacı Bektâş-ı Velî namaz kılan bir insandır. Namaz kılmamanın aleyhindedir; abdest

tarafтары ve gusül taraftarıdır. Baktım tamamen bizim arzu ettiğimiz çerçeveye uyuyor. O bakımdan hoşuma gitti ve bunu bir önemli buluş diye gördüm. Ben bu konu üzerinde, doktora tezimde tanışmış oldum ama doçentlik çalışmamı bunun üzerine bina edeyim, diye karar verdim ve Hacı Bektâş-ı Velî üzerinde çalışmaya ondan sonra başladım.

Çok zahmet çektim. Şair, “Şüphe bir nura doğru koşmaktır.” diyor. İnsan ilmî gerçeği ararken, tabii her şeyin doğruluğunu araştıracak ve şüphelenecek. “Bu elimdeki delil gerçekten delil mi?” diye soracak. “Bu söz haklı mı, haksız mı?” diyecek. Ben bunu titiz bir şekilde araştırmalarımda uyguladım. Hiç kimsese inanmadım. Ne Ordinaryüs Profesör İsmail Hikmet Ertaylan’a inandım ne Ordinaryüs Profesör Fuad Köprülü’ye inandım ne de Bektaşî tarikatı üzerine on yıl araştırma yapmış *The Bektashi Order of Dervishes* isimli eseri yazmış olan John Kingsley Birge’ye inandım. Ne Eflakî Dede’ye ne Âşıkpaşazâde’ye ve de ne gördüğüm bir kayda doğrudan doğruya inandım. Daima kendi kendime delil aradım. “Bunun aslı nedir, nasıl olabilir?” sorusunu sordum. Kendimi hâkim mevkiine koydum. Her

şeyi ölçtüm, tarttım ve eserimi öyle hazırladım.

Doğrusu beğenildi. Allah'a hamdediyorum. Herkesten önce Malatya'daki Alevî gruplardan, kardeşlerden Prof. Kemal Aytaç bana haber getirdi.

“Hocam, Malatya'daki Alevî vatandaşlar sizin eserinizi çok sevmiş ve merak etmişler. Hocamız bassın, basmayacaksa müsaade buyursun biz basalım; bu bilgiler yayılsın.” demişler. Merak eden Alevî vatandaşlar çok ilgi duydular. İlk defa Kemal Bey “Bu tezi kim hazırlamış, tanışayım” diye bizim fakülteye benimle tanışmaya gelmişti. O muhterem profesörle öylece teşerrüf ettik.

Anadolu kütüphanelerini dolaştım, yazma eserlerin fotokopilerini çektim, altı senemi harcadım. Gözlerimden melekler uçuşmaya başladı, göz sıhhatimi kaybediyordum, askerlik yetiştirdi. O zaman biraz istirahate geçtim.

c. Hacı Bektaşî Veli'nin Fikirleri

Hacı Bektâş-ı Velî ile ilgili sağlam bilgileri naklettikten sonra onun fikirlerinin önemlilerini anlatıp sonra Yunus Emre ile ikisi arasındaki ilgiye geçmek istiyorum.

Hacı Bektaş, “hacı”dır. Arapça ism-i fâil sîğası... Sonunda “y” olmaması lâzım. Burada “hâc”tır. Erkek hacı olursa “hâc”, hanım hacı olursa “hâcce” gelir. Sonunda hacı geliyor. Umreye, hacca gittiğimiz zaman çarşı, pazarda duyuyoruz, “haci” “haci” “haci” diye bağırıyorlar, “mütekellim y”sine bağlıyorlar. “Hacım” demektir. Belki doğrusu bu olduğu halde unutulmuş sonra “hâc” demek zor geldiğinden “hacı” demiş olabilirler.

Bektaş’ın “k” harfi aslında “kâf-i nûnî”dir. Sonundaki “taş” arkadaş, karındaş gibi beraberlik ifade eden takıdır. “Bendeş”, “Bektaş”, Hacı Bektâş-ı Velî’nin çağından önceki devirlerde, Şeyh Sâdî-i Şirâzî zamanında İran’da kullanılan bir kelimedir. Orada Türkler var tabii. Hacı Bektaş’tan bir, bir buçuk asır önce de Farsça’da Bektaş kelimesine rastlanıyor. Arapça’da “kâf-i nûnî” yoktur. Onun için

normal, “kâf-i Arabî” diyelim. “Kef” ile telaffuz ediyorlar. Bektaş aslında “benzer”, “benzeyen” demektir. Peki bu isim niçin verilmiştir? Menteş adında ikiz bir kardeşi varmış; Menteş ve Bekteş. Onun bendeşi, müşabihi, ikizi... Bu isim oradan olabilir. “Göbek taşından geliyor.” sözlerinin aslı yoktur. Bektaşîler zincirli bir taş takıyorlar ve oradan geliyor diyorlar. Daha başka şeyler de var... Öteki kelimelerin aslı esası yoktur.

“Hünkâr” deniliyor, o da bir sıfattır. “Hünkâr Hacı Bektaş.” Hünkâr Farsça “hüdâvendigâr” kelimesindedir. Hüdavend de efendi demektir. “Hodâ, hodâvend” efendi demektir. Hüdâvendigâr, asil, soylu, efendi olup da başkasına da iyilik yapan soylu kişilere verilen bir sıfattır. Hacı Bektaş’a, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’ye “Hünkâr” diye bu sıfat verilmiş. El yazması eserlerde rastlarsanız şaşırmayın; ikisini ayırmak için (ilk başta ben de biraz bocalamıştım) Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’ye Molla Hünkâr, Hacı Bektâş-ı Velî’ye Hünkâr diyorlar. “Molla” kelimesi Celâleddîn-i Rûmî hazretlerini ayırıyor.

“Molla” kelimesi de “Mevlânâ” kelimesinden muharreftir, bozmadır. Bu, o devirdeki medrese talebelerinin bana göre çelebiliğini, kibarlığını gösteriyor. Birbirlerine efendimiz mânasına “Mevlânâ” derlermiş. Güzel bir tabirle hitap ediyorlarmış. Ondan dolayı medrese talebelerinin adı “Molla” olmuş. Mevlânâ demek... “Mevlâ” da, “velâ” “kendisiyle bağlantı kurulmuş makamın, mekânın sahibi” demektir. İsm-i mekân; anlaşılan, anlaşma yapılan kimse. Onun için Mevlâ, hem efendi hem de köle mânasına gelir. Eğer mükâtep köle efendisiyle anlaşmış, “Ben sana şu kadar para vereceğim, ondan sonra azat olacağım.” demişse efendi onun Mevlâ’sıdır, anlaşmış olduğu kimsedir. Köle de onunla anlaştığı için, o da onun Mevlâ’sıdır. Onun için Arapça’da Mevlâ kelimesine, edattandır, derler. Hem efendi, hem köle mânasına gelir.

“Mevlâ” Allah Teâlâ hazretlerinin esmâsındandır. “Yâ Mevlâ!” diyoruz. Allah Teâlâ hazretlerinin ismidir ve medrese talebeleri de centilmenliğinden, çelebiliğinden dolayı birbirlerine “Mevlânâ” demişlerdir. Molla Hünkâr Celaledîn-i Rûmî hazretleri “Molla” olmuş.

Çünkü o medresede müderrislik yapmış, o tarafı biraz daha galip olan bir kimsedir. Hacı Bektâş-ı Velî sadece “Hünkâr” diye niteleniyor.

Bir de I. Murad’a tarihimizde “Hünkâr”, “Hüdâvendigâr” deniliyor. Aslında “i” yok, “Hüdavendgâr”, hatta Bursa’nın merkez olduğu mıntıkaya “Hüdavendgâr” vilayeti deniliyor.

Aynı zamanda I. Murad cennetmekânın lakabıdır. Onu da çok seviyorum. Çünkü çok mübarek, çok ihlaslı insanmış ki Allah şehitlik nasip etmiş. Çok ihlaslı bir kimseymiş ki Balkanlar’da, “Ya Rabbi, benim şu ordum, şu toplanmış gelen birleşik hıristiyan kuvvetleri Sırp- lar’a karşı tutunamaz, yenilir, mağlup olursa bir daha orada senin adın anılmaz. Benim ordum bu Kosova’da galip gelsin, yeter ki benim canım feda olsun.” demiş. Hakikaten ordu Kosova’da galip gelmiş, zafer kazanmış. Sonra da, bir esir, “Ben konuşacağım” deyip Hünkârımız’ı hançerlemiştir. Şehit olmuştur. Duası kabul olmuş oluyor. Onun için duası makbul bir şehit olarak onu çok seviyorum.

Bursa'ya gidip de, Çekirge'den geçerken büyük saygı duyarak, dualar ederek geçiyorum. “Allah ruhlarını şâd etsin, şefaathlerine erdirdin.” diyorum.

Gelelim Hacı Bektâş-ı Velî'nin soyuna...

Şimdi birtakım kimseler; “Hacı Bektâş-ı Velî Türkçüydü, milliyetçiydi, Araplar'ın korkunç baskısına, şeriatın ezici tesirlerine karşı hür fikirli bir aydıandı.” diyorlar. İyi, güzel ama bunlar senin kurgun. Tarihte böyle şeyler yok. Bir kere Türkçülük, milliyetçilik cereyanları çok yenidir. O devirde yok. Sen bunu kendin yakıştıırıyorsun. Sonra Hacı Bektâş-ı Velî'ye hiçbir kimse, “Bu Türk asıllıdır.” dememiştir. Bilakis “Nişâpur'lu bir seyyiddir” diyorlar. Hem de *Tiryâku'l-muhibbîn* sahibi Vâsıtî diyor. Hacı Bektâş-ı Velî'den çok kısa bir zaman sonra, “Seyyid Hacı Bektâş-ı Velî el-Horasânî'nin tarikatı şudur.” diye daha o zamandan “seyyid” diyor. Bizimkiler sonradan yüceltmek için söylemiş değiller. *Tiryâku'l-muhibbîn*'de Vâsîtî'nin “seyyid” demesi, kendisinin hayatına yakın zamanda “seyyid” bilindiğini göster-

riyor. Herkese de gelişigüzel “seyyid” denmez. Herkes “Ben seygidim” diye de ortaya çıkmaz. Bu günah sayılır.

Makâlât isimli eseri de Arapça yazmış. Evet Türk olsaydı, Türkçe yazardı. Anadolu’ya Horasan’dan gelmiş olan bir Türkmen babası Arapça eser yazamaz. Arapça eser yazmak bir tahsil işidir, medrese işidir, kolay değildir. Sonra yaşanan bu devre Arapça devresi değildir, Farsça yazılan devredir. Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî’nin *Mesnevî*’yi Farsça yazdığı devredir. Yazabilseydi Farsça yazardı. Bunu da rahatlıkla yazardı. Çünkü Horasan hatta bugün Özbekistan bile Farsça konuşuyor. Taşkent’e gittik, Cuma namazı kıldık. Bizi mihraba çektiler, konuşturdular. Gözyaşları içinde heyecanla o kardeşlerimize Türkçe konuştuk, onlar da anladılar. Minberde hatip hutbe okudu, ben de onu anladım. Özbekçe’yi Taşkent’te anladık, Semerkant’a gelince biraz zorlandık. Buhara’da ben onları anlayamadım, onlar beni anlayamadılar. Onlara Farsça konuştum. Türk illerinin hepsi şu anda Farsça’yı bilirler. O zaman da bilirlerdi ve rahat yazarlardı. Farsça da yazmamış, Türkçe de yazmamış, Arapça yazmış.

Kitaplarda yazılmayan bir milliyetçilik yakıştırmasını nereden çıkarıyorsun? Çıkaramazsın. Çünkü çok eski kaynaklarda da “seyyid” deniliyor.

Nişâpur’dan gelmiş, dedik. Nişâpur’dan gelen bir insan seyid olabilir mi? Tabii olur. Nişabur’dan gelen pek çok seyid var. En meşhur Arap müelliflerden bir tanesi bizim *Ta-bakâtü’s-sûfiyye*’sini okuduğumuz Ebû Abdirrahmân es-Sülemî’dir. Benî Süleym kabilesinden ve Nişâpur’ludur. Fütûhât için İslâm’ı neşretmek için oraya gelmişler. Zaten Nişâpur Arap ordugâhı idi. Orada Araplar’ın olması çok normaldir. Semerkant kabristanında çok sahabe kabri var. Kusâm İbnü’l-Abbâs, yani Hz. Abbas’ın oğlu, Hz. Ali Efendimiz ve Peygamber Efendimiz’in amcazâdesi Kusâm oradadır.

Yakın tarihte hastanede ameliyat olmuş-tum. Hasta bakıcı hanımefendi bir şecere getirdi.

“Kızım bu kimin?” dedim.

“Bu bizim şeceremiz.” dedi.

“Sen Peygamber Efendimiz’in sülalesinden sin.” dedim.

Arapça bilmediği için farkında değil ama ailesinin şeceresini almış. Hülâsa Hacı Bektâş-ı Velî seyyittir, bunu kabul ediyoruz. Kabul etmemek için birisi bir şey ileri sürüyorsa bir delil getirebilmelidir. Delil yok... Bizimkiler böyle platonik bir şey ortaya atmışlar: “Türkçüydü; Konya İran kültürünü temsil ediyordu, bilmem Hacı Bektâş-ı Velî’nin bulunduğu yer de Türk kültür merkeziydi.” gibi... Bunların hepsi fantezidir, aslı esası yoktur.

Doğrusu, Hz. Ali Efendimiz’in neslinden pek çok kimse zaten Horasan’a gitmek zorunda kaldı. Çünkü hilafet onlara geçmesin, halk onları halife seçmesin diye Emevîler baskı yaptı. Hz. Hüseyin Efendimiz’in şehadetiyle başlayan bir baskı olduğu için uzaklara gitmek zorunda kaldılar. Emevîler’in yerine gelen Abbasîler de Peygamber Efendimiz’in evladına baskı yaptılar. Onlar da bu baskılar dolayısıyla oralara dağıldılar. Bu doğrudur.

Hacı Bektâş-ı Velî’nin yaşadığı devre hakkında da çok çeşitli münakaşalar var. İşte, “Yeniçeri ordusu kurulduğu zaman komutana kılıcı Hacı Bektâş-ı Velî kuşatmış.” deniliyor. Olamaz, mümkün değil. Hacı Bektâş-ı Velî’nin

kendisiyle ve yaşadığı bölgeyle ilgili vakfiyelerde, hicrî “...691 tarihinde, Merhum Hacı Bektâş-ı Velî...” deniliyor. Öyle hicrî 700 küsurlara çıkacak bir tarihi yok.

Bütün bu meselelerin kökünde şu var: Torunu umumiyetle dedenin ismiyle isimlendirirler, dedesinin ismini verirler. Bu bakımdan bir sülaleden bir atlamalı, babadan toruna, dededen toruna, aynı isimden şahıslar olabilir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin kendisi Osmanlılar'a yetişmemiştir. O görüş yanlıştır.

Eflâkî Dede, Hacı Bektâş-ı Velî'yi Mevlânâ hazretlerinin çağdaşı olarak gösteriyor ve tabii kendisinden evvel yaşamış bir kimse olarak görüyor. O doğru. Tabii Eflâkî Dede Mevlânâ zamanına yakın olduğu için sözü sağlam bir senet olmuş oluyor. Hatta Hacı Bektaş'ın, bir halifesini Mevlânâ hazretlerine bir söz iletmek için elçi gönderdiğini Eflâkî Dede kaydediyor. Evet doğrudur: Mevlânâ hazretlerinin çağdaşıdır.

d. Hacı Bektaşî Veli Ne Zaman Doğmuş ve Ne Zaman Vefat Etmiş

“Ne zaman doğmuş? Ne zaman vefat etmiş?”

Hacı Bektaş kasabasına gidip kütüphanedeki bütün yazmaları inceledim. Türbeyi ziyaret ettim, mezar taşı ve kitâbe aradım. Maalesef öyle bir kitâbe yok. Onun için yaşadığı devre kesin değil; fakat Osmanlılar'a yetişmediği kesin. Kendisinin temas ettiği şahıslar yönünden Mevlânâ'nın çağdaşı olduğu anlaşılıyor. Ebü'l-Ferec el-Vâsîtî *Tiryakü'l-muhibbîn*² adlı eserinde onun tam tarikat silsilesinden bahsediyor. Bu önemli. İşte bütün bunlardan anlaşılıyor ki Hacı Bektâş-ı Velî, 700 tarihini bulmadan vefat etmiştir. 606'da doğup 669, 670 yani 1270'lerde vefat ettiğine dair bazı yazma eserlerin kenarlarında kayıtlar var.

Bir yerde de, "Hazîne-i Hümâyûn'dan gelen tomar içinde hayatı şöyle yazılıdır." deniyor.

Tomar hakkında bilgi vereyim: Tekkelerde rulo şeklinde kâğıtlar olur. Bunlarda tarikatın pîrinin ismi ve onun halifeleri yazılır. Onun halifeleri, onun halifeleri... Her gelen de oraya kendi ismini yazar ve bu tomar devam

---

² Takıyyüddin Ebü'l-Ferec el-Vâsîtî, *Tiryâku'l-muhibbîn fî tabakâti hırkati'l-meşâyihî'l-ârifîn*, 1305/1888.

eder. Böylece tomarın aslı varsa, kimin kimin halifesi olduğu ve nereye bağlandığı orada görülür. Tabii bu tomarların kopyaları da çıkarılır. “Sende bir tane var, ben de bir kopyasını çıkarıp alayım.” Veya, sen halife oldun, bu da halife oldu, ona da bir tane verilir.

“Böyle bir tomardan alınmıştır.” diye bir kayıt var. Doğru olabilir. 63 yıl yaşamış. Hicrî 669, 670’lerde vefat etmiş. Mevlânâ’nın çağdaşı olduğu anlaşılan bir kimse.

Mevlânâ ile macerası şöyle: Güzel bir fıkradır. Hacı Bektâş-ı Velî, eserlerinden anlaşıldığına göre sakin bir insan, sükûtî, ciddi bir şeyh efendidir. Pek şaka yapmayan, müridleri ciddiyetle terbiye eden bir insandır. Ahlâka önem veriyor, kahkahayı büyük bir kusur olarak görüyor. “Haset, kin vesaire olmamalı, insanın ahlâkı güzel olmalı” diyor. Ayrı bir ahlâk anlayışı var. Mevlânâ’yı yadırgamış.

“Nedir bu Mevlânâ’nın hâli? Bütün cihan onun şöhretiyle, sözleriyle çalkalanıyor.” diyor. Halifesine;

“Konya’ya git, Molla Celaleddîn’i gör, ona, ‘Eğer aradığını bulduysan (tabii Mevlânâ’nın aradığı ne olabilir? Allah) tamam,

bulmuşsun, muradına ermişsin; bir kenara otur. Bulamadıysan bu gürültü niye? Herkes sende bir şey var sanıyor; bir gürültü, bir şamata, bir velvele, ahlar vahlar... Her taraf yerinden oynuyor, olmaz böyle şey...' git bunu söyle." diyor.

İshak Çelebi ismindeki bu halife, olgun bir derviş, kalkmış Konya'ya gitmiş. "Molla Celaluddin nerededir?" diye sormuş. "Falanca medresededir." demişler. O medresenin kapısından içeri girmiş, bakmış Mevlânâ karşıda. Ama o girerken Mevlânâ semâa başlamış. Dönüyor, bir taraftan da bir rubaî söylüyormuş. Rubaînin Türkçe mânası şöyle:

"Eğer yârin yok ise niçin talep etmiyorsun? Eğer yârine erdin, kavuştuyusan, vuslat olduysa, buluştuyusan niçin tarab etmiyorsun? Sevinmiyorsun, sevinç izhar etmiyorsun? Tembel tembel bir kenara oturmuşsun, bana "bu ne acayip iş" diyorsun. Asıl sana şaşmak lâzım ki böyle bir talepte bulunmuyorsun."

Bu rubaîyi kapıdan dinlemiş. Herhalde biraz da nağme ile söylüyordu. "Ben cevabı aldım; bu benim sorumun kerâmeten verilmiş cevabıdır." demiş. "Bak, bulamamış bir insan

arayış için böyle devran eder, bulan bir insan da sevincinden böyle semâ yapar. Böyle bir şey yapmamak şaşılacak şeydir.” diye o da ona cevap vermiş oluyor. Eflâkî'nin anlattığı aralarındaki ilişki bu.³

Eflâkî başka bir yerde de başka bir hadise anlatıyor. Hacı Bektâş-ı Velî'ye “Abdest al, namaz kıl.” demişler. “Getirin ibriği, abdest alayım.” demiş. İbriği getirmiş Hacı Bektâş-ı Velî'nin eline dökmüşler.

“*Bismillâhirrahmanirrahîm. Elhamdü-lillâhillezî ceale'l-mâe tahuran ve ceale'l-islâme nûran...*” Abdest alacak, ibrikten akan su kan olmuş.

Yine Eflâkî onun için “tırnakları uzun, bıyıkları sarkık bir insandı” diyor. “Namaz kılmıyorsun, kılsana” dedikleri için “getirin de abdest alalım” demiş. Abdest aldığı zaman da ibrikten böyle kan dökülmüş. Kerâmet göstermiş yani, su kan olmuş.⁴

---

³ Bk. Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I, 411-414; *Dîvân-ı Kebîr* (nşr. Fûrûzanfer), VI, 270 (şiir no: 3061); *Dîvân-ı Kebîr (Seçmeler)* (haz. Şefik Can), III, 368.

⁴ Bk. Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I, 540.

Bunu Mevlânâ hazretlerine nakletmişler. Tabii bunu neresinden tutsan inanılacak bir tarafı yok. İbriğe su konulsun da bu taraftan niçin kan olarak aksın? Mevlânâ hazretlerine bunu söylüyorlar;

“Efendim, böyle kerâmet göstermiş” diyorlar. O da,

“Buna kerâmet demezler, tebdîl-i tebzir (boşa harcanmış bir değiştirme) derler, asıl kerâmet odur ki insanın sirkesini bal eder, müşkilini halleder. Yoksa böyle temiz olan suyu alıp da kan etmek hüner değildir.” diye cevap vermiş deniliyor. Tabii bu da Eflâkî Dede’den bir vesika ama inanamayacağınız bir şey var. Eflâkî “namaz kıl” demiş. İbrikten akan su niye kan olsun? Eflâkî Dede’nin bu rivayeti mesnetsiz veya zayıf geliyor... Bir yerlerden aksini veya doğrusunu ispat etmek lâzım.

Mevlânâ’nın çağdaşı olduğunu kabul ediyoruz. O tomardan çıkan yazıları da ihtiyatla kabul ediyoruz. Mevlânâ’nın çağdaşı, 606-669 yılları arasında 63 yıl yaşamıştır.

63 yıl yaşamak evliyâullahın bazılarının sünnetidir. “Peygamber Efendimiz 63 yıl yaşadı, biz de o kadar yaşayalım.” diye. Birçok büyük zâtın hayatına bakarsınız, 63 yaşında göçmüştür. Ahmed-i Yesevî hazretleri de 63 yaşında göçmemiş ama 63 yaşında yerin altındaki çilehanesine girmiş bir daha çıkmamış. Resûlullah Efendimiz bu yaşta kabre girdi diye, uzun seneler orada kalmış, deniliyor.

e. “Hacı Bektâş-ı Velî nereye bağlıydı?”

Hacı Bektâş-ı Velî’nin kendisi, şuraya bağlıyım, demiyor. *Menakıbnâme*’de Ahmed-i Yesevî’nin kendisini Anadolu’ya gönderdiği anlatılıyor. *Menâkıbnâme*’nin bu rivayetini niçin kabul edemiyoruz? Ahmed-i Yesevî ile arasında çok zaman farkı olduğundan dolayı o göndermiş olamaz. Ancak Ahmed-i Yesevî’nin makamına oturmuş, Yesevî tarikatından gelmiş kişiler göndermiş olabilir; bu bir.

Sonra Hacı Bektâş-ı Velî’nin *Makâlât*’ının içinde, “Kul Allah’a kırk makamda erer. Bu kırk makam dört kapıdadır. On’u şeriatte, on’u tarikatta, on’u mârifette, on’u da hakikattedir. Her bir on makamı geçen kul o zaman

evliyâ olur.” diyor. Ahmed-i Yesevî hazretlerinin de rivayet edilen *Fakrnâme* adlı bir eseri var. O da *Fakrnâme*'de aynı şeyi söylüyor.⁵ Makamlarda tek bir fark var ama küçük bir kayma ile tamamen aynı tarzdadır. *Makâlât* Ahmed-i Yesevî'nin *Fakrnâme*'sine aynen benziyor. Fikirler benzeyince, eser aynı olunca Yeseviye ananesine bağlı bir insan olduğu anlaşılıyor.

Hacı Bektaş, Yeseviye tarikatına nasıl bağlı olabilir. Ahmed-i Yesevî hazretleri Abdülhâlik-ı Gucdevânî ile beraber Yusuf-u Hemedanî'den tarikat almışlar. İkisi de Nakşîliğin bir ön merhalesi olan Hâcegâniyye tarikatından şeyhtir. Yani Sünnî, namazlı, niyazlı... *Divân-ı Hikmet*'leri biliniyor. Orta Asya'da nâmı yayılmış. Böyle bir insan nasıl Hacı Bektaş'ın hocası olur? Hacı Bektaş nasıl onun talebesi olur? Fikir farkı yok mu? Yok. Hacı Bektâş-ı Velî de Ahmet-i Yesevî gibi Sünnî taban içindedir. İşte bu bilinmediği için herkes baştan bir itiraz ediyor.

---

⁵ Neşri için bk. Eraslan, “Yesevî'nin Fakrnâmesi” *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXII (1977), s. 45-120.

Rahmetli Faruk Kadri Timurtaş Bey'in de, Yunus hakkında iddiaları var. "Yunus Bektaşî olamaz çünkü Sünnîdir." diyor. Hacı Bektaş za- ten bilinen anlamıyla bir Bektaşî değil ki Yunus Hacı Bektaş gibi olmasın. Kaçırılan, anlaşıl- mayan nokta burasıdır. Bu önemli bir tespittir. Bunu anlayamadığı için böyle bir iddiada bulu- nuyor. Faruk Kadri Bey çok büyük alimdir. Rahmetli, sevdiğimiz bir kimseydi. Ama işte bu nokta bilinmediği için "Yunus Sünnî, Hacı Bek- taş ile alakası olamaz." diyor. Ama ben ispat edeceğim. Yunus'un da Hacı Bektaş'la ilgisi var.

"Yunus, şiirlerinde Hacı Bektâş-ı Velî'yi zikretmemiş." diyorlar. O ayrı... Eserleri, fikir- leri Hacı Bektâş-ı Velî ile tamamen aynıdır. Şimdi Yunus Bektaşî mi? Hayır. Hacı Bektâş-ı Velî Yunus'laştı, incelik burada. Hacı Bektâş-ı Velî bir taraftan Ahmed-i Yesevî'ye benziyor Sünnî, bir taraftan Yunus Emre'ye benziyor, Sünnî. Çünkü kendisi de o çerçevede. Başkala- rının onu nasıl gördüğü mühim değil, yazdığı esere göre bu çerçevede. Onun için Ahmed-i Yesevî ile ilgili olduğu kesin ama bunun delili nedir? Yine el-Vâsıtî, 647-644'de (1343) vefat

etmiş. Yani Hacı Bektâş-ı Velî'ye yakın bir zamanda vefat etmiş. O Ahmed-i Yesevî'ye mensup olduğunu açıkça söylüyor. Hacı Bektaş'a yakın bir zamanda bir alim (aşağı yukarı 70-80 yıl sonra) Hacı Bektâş-ı Velî'nin silsilesini veriyor, Ahmed-i Yesevî'ye bağlıyor.

O kadar erken zamanda yazılmış bir Arap müellifin eserini niçin kabul etmiyoruz? “Seyyid Bektaş el-Horasanî” diyor ve Ahmed-i Yesevî'ye bağlıyor. “Ahmed-i Yesevî'nin ölüm tarihi ile uyuşmuyor.” Olabilir. Bazen bağlı olduğu şahısla aradaki küçük ve ara istasyonları atlarlar, ana noktaları gösterirler. “Ankara'ya nereden gidiyorsun?” diye sorduklarında “İstanbul, Eskişehir, Polatlı, Ankara” dersin. Arada başka istasyon yok mu? Var ama güzergâhın kritik noktalarını göstermek bakımından böyle denilmiş olabilir. O bakımdan *Tiryâku'l-muhibbîn* kuvvetli bir delildir, vesikadır.

Hani adam yakalanıyor, “Sen bu adamı öldürdün.” diyorlar; “Hayır! Ben masumum, öldürmedim.” diyor. Uzmanlar parmak izlerini getiriyorlar. “Efendim bu parmak izleri bu-

nun.” Hakim, “Kâtil sensin. Bak bıçağın, tabancanın üstündeki parmak izleri senin.” diyor. Bu kadar kuvvetli delil varken, delilleri değerlendirememek olabilir. Ebû Bekir el-Vâsitî’nin bu tespiti Merhum Kasım Kufralı bulmuştur. O bakımdan Yesevî ile ilgili olduğu kesindir.

İtiraz edenlerin itirazları da sübjektiftir. Çünkü Yunus’u Bektaşîler’e bağlamak istemiyorlar. Hacı Bektâş-ı Velî de Ahmed-i Yesevî’nin muakkibi olamaz sanıyorlar. Sübjektif duygularla, zanlardan hareket ediyorlar. Halbuki, vesikalar gösteriyor ki Ahmed-i Yesevî’nin *Divân-ı Hikmet*’i, *Fakrnâme*’si, fikirleri Hacı Bektaş ile aynı; Yunus Emre ile aynı.

“Hacı Bektaş acaba Şîî mi, Câferî mi? Ehl-i Sünnet’e karşı mı, değil mi?”

Bunu bizim Ordinaryüs Profesör Fuad Köprülü söylemiş. Neye dayanarak söylemiş? Ordinaryüs Profesör Hilmi Ziya Ülken’in elinde el yazması “hırka” yazılı bir şey vardı. *Makâlât*’ın manzum tercümesi üzerinde muahhar bir kopya... Oradaki bir iki satıra dayanıyor. Halbuki o satır İsmail Hikmet Ertaylan’ın

neşrettiği *Bahrü'l-hakâyık*'ta yoktur. Sonradan birisi asıl kitabı tahrif edip oraya, “Hz. Ali’ye dost olacaksın, Hz. Ali’nin düşmanlarına düşman olacaksın” gibi abuk sabuk satırlar ilave etmiş. Resmi bozuk, şiirin akışına da, vezne de uymayan satırlar eklemiş. Köprülü ona dayanarak, “Hacı Bektaş *Makâlât*’ında on iki imamcı. Ebû Bekir, Ömer, Osman düşmanı; Tevellâcı, teberrâcı bir kimsedir.” diyor. Öyle değil. İkinci bir bakımdan da öyle değil. Bu satırlar Hacı Bektaş’ın eserini nazma çeken Hatiboğlu Muhammed’in önsözüdür. Nazma çeken şahsın önsözündeki eğer doğru olsaydı bile onun sözüdür. Hacı Bektaş’ın kendisini bağlamaz. Eserinde yok ki... Bunu anlayamamış. Tabii biz onu öyle satır satır, fotoğrafla birleştirip delille gösterdik, söyledik.

Demek ki o delil çürüyünce başka delil de ortada yok.

Bir başka delil kalıyor: “Efendim, şimdi Hacı Bektâş-ı Velî’nin oturduğu kasabada o mezhepten insanlar var.” Bu olabilir. Anadolu’nun birçok yerinde olmuştur. Bir kasabanın, bir köyün sonradan Alevîleşmesi, Şiîleş-

mesi olayı vardır. Mesela, kültür tarihimizle ilgilenenlerin bildiği Âşıkpaşa vardır. Meşhur *Garipnâme* eserinin sahibi, Kırşehir’li. Kırşehir’den geçerken sol tarafta mermerden şahane güzel bir türbesi olan o büyük zât-ı muhterem. Bu Sünnî’dir, eserinden biliyoruz. Onun torunu Elvan Çelebi de Sünnî’dir. Ama bugün Elvançelebi köyü Alevî’dir. Asırlar geçtikten sonra oraya gelen hocaların, dedelerin tesiriyle halk kaymıştır. O üç beş asır önceki şahısları ilzam etmez. Böyle olabilir. Biz eserlerine baktığımız zaman ortaya kesin olarak çıkıyor.

Hacı Bektaş’ın en büyük ve kesin olarak onun olduğu bilinen eseri *Makâlât*’ıdır. Biz doçentlik tezi olarak onun *Makâlât*’ının edisyon kritiği üzerinde çalıştık. Aslı Arapça’dır diye Arapça’sını aradık. Birkaç Arapça parça da bulduk. Sonra başka eserlerini inceledik. Merhum Şükrü Şardağ bir *Makâlât* nüshasının arkasında *Şerh-i Besmele* diye bir eser görmüş. “Hacı Bektâş-ı Velî’nin *Şerh-i Besmele* adlı eserini buldum.” diyor. İyi ama bir yazmanın içinde bazen otuz kırk tane eser olur. Hiç de aynı şahsa ait olması gerekmez. Bir eserin bir

şahsa aitliğini onun içindeki satırlardan, hamdeleden, salveleden, duadan sonra (eğer söylüyorsa) çıkarabilirsiniz. Yoksa Hacı Bektâş-ı Velî'nin falanca eserine komşu, yapıştırılmış bir eser ille onun olacak diye bir şey yoktur. Onun için onu da doğru kabul edemiyoruz. Ama *Makâlât* çok önemli.

Makâlât'ın neşrini biz yaptık. Bizden başka daha önceki ve sonraki yıllarda çeşitli neşirleri yapılmış. Tabii edisyon kritik ve inceleme yok. Yeterli değil. Yeniden ele alıp basmamız lâzım. Bir de halkın anlayacağı bir şekilde, basitleştirilmiş bir tarzda, onu neşretmek lâzım, bu bir hizmet.

İkincisi, Hatiboğlu Muhammed'in manzum *Makâlât*'ını da neşretmek lâzım. İsmail Hikmet Ertaylan fotokopisini neşretti. Çok güzel bir eser. Ben Manisa yazmaları arasında eseri gördüm; kırmızı meşinden sağlam bir cildi; çok güzel kalın bir kâğıdı; çok güzel bir hattı var, eser çok güzel. Fevkalâde mükemmel korunmuş bir yazma eser ama içi çok bozuk.

“Nasıl bozuk? Ne olmuş?”

Birisi sayfaları kopmuş bir *Makâlât* nüshasını almış, toplamış. Bir hattat da o toplanmış

sayfaları mânasını hiç takip etmeden yazmış. Sayfanın ortasında mevzu değişiyor, başka yere geçiyor. Satır satır, onu oradan, bunu buradan takip edip, büyüteçle, mercekle yeniden (bir de Hilmi Ziya Bey'in o sonraki nüshasını rehber edinerek, onun sıralayışına bakarak) düzene soktum. Yoksa Ertaylan'ın *Bahru'l-hakâik* isimli fotokopisinden Hacı Bektâş-ı Velî'nin manzum *Makâlât*'ını kimse anlayamaz. O kadar karışıktır.

İşte onun düzgün hâlinin de neşredilmesi lâzım. O da bir kaynak. Çünkü 1412 yıllarında II. Murad, Çelebi Mehmed zamanında yapılmış manzum bir tercümedir, önemli bir vesikadır.

f. Yunus Emre Kimdir, Kaç Tane Yunus Vardır, Kabri Nerededir?

Şimdi, Yunus Emre'ye gelip kısaca değineyim.

Yunus Emre hakikaten çok mübarek, çok değerli bir şair. Ama bir tane değil, birkaç tane Yunus Emre var. Bunları ve bunların eserlerini de birbirlerine karıştırmışlar. Yunus adı olan insanların şiirleri karışmış, birbirine gir-

miş. Onları ayıklamak lâzım. Biliyorsunuz, bizim şu yaşadığımız zamanda adaş olan birçok insan var.

Makâlât'da anlatıldığına göre Hacı Bektaş ile teması olan Yunus'un bile zamanında "Bir Yunus-u Gûyende vardı..." diyor. Bir kere iki tane Yunus orada başlıyor. Ondan sonra bu devam ediyor, devam ediyor. Mesela, Bursa'da Yunus'lar var. Oradayken, "Şu bizim Bursa'lı Yunus'un kabrini bana gösterin." dedim. Arkadaşlar götürdüler, fotoğraf çektik. Mahal eskiden bir tekke imiş. Yakın zamanlarda Sâdedin Cibâvî denilen pîre mensup Sâdiyye dervişleri varmış. Şimdi çevresi satılmış, apartmanlar yapılmış, bir apartmanın veya birkaç apartmanın ara boşluğu durumunda. Bir yerden giriyorsunuz, dört taraf apartman... 15-20 m² boşlukta üç tane kabir var. Bir tanesi çok güzel. Kaliteli bir mermer üzerinde kitâbe var. Onu okudum. Onu veriyorum:

Aslı sûtûde-gevher elhak Yedekçizâde

Cûd u keremle yektâ zât-ı cihân-pesendi

Rağbet idüp bu câ-yı ihyâya kıldı himmet

Üçler makâmın icrâ itti gören beğendi

Evvelki Yûnus Emre Âşık Yunus ikinci
Üçüncü Abdürrezzak uşşâk-ı ser-bülendî
Hayrât-ı pâki olsun makbûl-i kurb-ı Bârî
Ola şefâatiyle bânîsi behre-mendî
İlhâm olundu geldi bir zât didi târih:
Üç kabri kıldı mâmûr li'llâh Ali Efendi.

1143

Hicrî 1143, 1730 eder. Lâle Devri'nin sonunda yazılmış bir kitâbedir. Kısaca, “Burada üç kabir vardı, biraz harap olmuştu. Yedekçizâde Ali Efendi isimli cömert bir zât, bu yeri yeniden ihya etmeye kalkıştı. Orada dört tane kabir var. Evvelki Yunus Emre, ikincisi Âşık Yunus, üçüncüsü Abdürrezzak Uşşâk Serbülendi. Evet Abdürrezzak isimli bir zât daha var...” deniliyor. Bir de dördüncü mezar var. O kimdir bilmiyorum. Orada bir sarık var ama yazı yok. Ötekilerin üstünde, bu şunun kabridir, diye yazılı. Onların da fotoğraflarını çektik. 260 sene önceden böyle Yunus Emre, Âşık Yunus tetkiki yapıldığı ortada. Bursalı'lar bunu biliyor. Hem de mevcut kabirlerin tamiri var. Ondan da önce, ne kadar önce yapılmışsa?!

Evet, beylikler devrinde bir Yunus Emre var. Karamanoğulları, Selçuklular zamanında, Osmanlılar'a yetişmemiş bir Yunus var. Bir de Bursalı bir Yunus var. Kesin. İşte orada kabri olan bir şahıs. Buna Merhum Cahit Yelkenci ve Faruk Kadri Timurtaş işaret etmiş. Ama bu kitâbeyi ben kimseden görmedim, belki okuyamamışlardır.

Bir Yunus Emir Sultan'ı methediyor. Emir Sultan'ın türbesinden bahsediyor. Demek ki Bursa'daki Emir Sultan'dan sonra yaşamış, ona muhabbeti olan bir kimse. Bir Yunus bu. Bizim bu beğendiğimiz ilahilerin çoğu katıksız, billur gibi, sâfî altın gibi, akide bakımından hiç bizi tedirgin etmeyen bütün ilahiler bu Yunus'un.

“Şol cennetin ırmakları...”⁶

“Canım kurban olsun senin yoluna,
Adı güzel kendi güzel Muhammed...”⁷

Bunlar o Yunus'undur.

---

⁶ *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 166-168.

⁷ *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 43.

Bir de Osmanlılar'a yetişmemiş olan eski Yunus var. O da çok sevilmiş, beğenilmiş, şiirlerine nazireler yazılmış. Bu Yunus'un sahiple-
nenleri çok. Bir kabirde Yunus adı görülmüşse onu Yunus Emre sanmışlar. Halk rivayeti onu da takviye etmiş olabilir. "Bu Yunus Emre'nin kabridir." denmiş olabilir ama incelendiği zaman bu işin öyle olmadığı görülüyor.

Eski Yunus'un nerede olduğuna dair ileri gitmiş iki büyük iddia var.

1. Eskişehir. Porsuk suyunun Sakarya'ya kavuştuğu yer olan Sarıköy'de bulunan Yunus. Bu mümkün değil. Evet orada bir Yunus varmış ama Emir Yunus Emre, Yunus Emre demek değil. Emir Yunus başkadır. Bir zamanlar Ahmedî ile Ahmed-i Dâî'yi de karıştırdılar. Sonra ayrı şahıs olduğunu anladılar.

Menkabelerde bahsedilen Hacı Bektaş ile görüşen Yunus, Eskişehirli olamaz. Mesafe uzaktır. Hacı Bektaş kasabası ile ilgisi olamaz.

2. Karaman'da bir Yunus Emre var, bir cami var. Ona da itirazlar var. O da bir kitapta uzun boylu anlatılmış. Yunus Emre'nin kökeni ve yöresi diye, uzun boylu münakaşalar, çekiş-

meler var. “Eskişehir’de değildir de bizim Karaman’dadır.” diye iddia ediyorlar. Gölpınarlı da, “Hayır, sizinki de yanlış. Çünkü o falanca tarihteki başka bir Yunus’tur.” diyor. Karaman’da olma ihtimali, Eskişehir’de olmasından daha yakın bir ihtimaldir.

Olabilir ama asıl daha önemli bir rivayet, bir iddia var. O da Refik Soykut’a ait. Ankara’dan, mahallemizde oturan emekli bir albaydı. Şahsen tanıdığımız bir kimsedir, Kırşehirli’dir. Edebiyat tarihçisi veya tarihçi değildir, albaydır ama meraklı bir insan. Bu da incelemiş, fotoğraflar, bilgiler, belgeler var. Yunus Sivrihisarlı ama Eskişehir Sivrihisarlı değil. Niğde Aksaray’da Hacı Bektaş kasabasına yakın bir Sivrihisar var. Yine Kızılırmak kenarı, onun da adı Sivrihisar, oradan karışmıştır. Eski tarih kitaplarındaki karıştırmaların kökeninde bu iki Sivrihisar’ın karıştırılması meselesi var. Orada bir Sarıköy var ve orada Taptuk Emre ve Yunus Emre ile ilgili mezarlar var. Tamam, bu Hacı Bektaş ile görüşmüş, *Menâkıb*’da anlatılan kimse olabilir, en mâkulü bu oluyor. Aç kaldığı zaman eşeğine alıçları yükleyip de buğday almaya gidebileceği mesafe, bu Aksaray’daki Sivrihisar ve Sarıköy. Burası asıl yeri olabilir.

g. Yunus Emre Hacı Bektaşî Veli ilişkisi

Üslup bakımından eski Yunus'un üslubunu bugünkü insanların, edebiyat hocalarının dahi anlaması müşkildir. Eski kelimeler vardır, o eski kelimeleri anlamak için iyi bir Türk lehçeleri dilbilgisi ilmi görmesi lâzım. Orta Asya Türkçesi'nden, Uygurca'dan, Oğuzca'dan, Türk lehçelerinden bilgisi olan, Türk Dili ve Edebiyatı tahsili görmüş olan bir insan olması lâzım. O da yetmez, Arapça bilmesi lâzım. O da yetmez, İslâm'ı bilmesi lâzım. O da yetmez, Yunus'u anlamak için bir şart daha var, onu kitaplar şimdiye kadar yazmadı, şimdi ben söylüyorum, çok kesin, çok net olarak söylüyorum; bir de Hacı Bektâş-ı Velî'nin *Makâlât*'ını anlayarak okumuş, hatmetmiş insan Yunus'u anlar. Aksi takdirde Yunus'un ne dediğini kavrayamaz, anlayamaz. Çünkü Yunus *Makâlât*'ı tercüme ediyor, *Makâlât*'ı işliyor. *Makâlât*'daki fikirleri nazım hâline getirmiş bir insan. Hacı Bektaş'ın fikirlerini adeta alıp şiire dökmüş bir insandır.

Evet, *Divân*'ında Hacı Bektâş-ı Velî'den bahsetmiyor ama Hacı Bektaş'ın *Makâlât*'ı ile

öyle içli dışlı, sarmaş dolaş, o kadar kuvvetli alakaları var ki...

Yunus Emre'nin *Divân*'ından kura ile çekip bir şiir çıkaralım, ben de onun karşılığını size Hacı Bektaş'ın *Makâlât*'ından gösteririm. Hacı Bektaş'ın *Makâlât*'ından herhangi bir sayfa açıp bir satır söyleyelim, ben de onu Yunus Emre'nin *Divân*'ından çıkarır gösteririm. İşte Yunus Emre ile Hacı Bektâş-ı Velî bu kadar birbirine bağlı insanlar.

Hacı Bektâş-ı Velî'yi Bektaşîlikten, Rafizîlikten, sünnete, Kur'an'a, namaza riayet etmemek zannından paklamış oluyoruz. Haklı olarak, Alevî kardeşlerimiz, "Hacı Bektâş-ı Velî ile Yunus Emre arasında alaka var." diyorlar. Evet, alaka var ama alaka Yunus Emre'nin konağında, Bektaşîlerin mıntıkasında değil. Bunlar "Yunus Emre de Bektaşî" diyorlar. Tamam, isterse Bektaşî olsun ama Hacı Bektâş-ı Velî ile beraber Yunus Emre, her ikisi de namazlı, niyazlı, Ebû Bekir muhabbetli, Ömer muhabbetli, Osman muhabbetli, oruçlu, ehli-sünnet inancına mutabık insanlar. Bunların ispatı için elimizde vesikalar ve şiirler var.

Ezan okundu; *hayye ale'ssalâh* demek haydi buyurun, namaza gelin demek; *hayye ale'l-felâh* da namaza gelirseniz felaha erersiniz demek.

Allah hepinizi felaha erdirsin, iki cihanda bahtiyar eylesin.

es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

27 Şevvâl 1415 / 28.03.1995

[Bütün KONFERANSLAR'a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

